

AVRUPA TOPLULUĞU HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ KARŞISINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

Prof. Dr. Selim KANETİ*

I. Avrupa Topluluğu Hukukuyla Ulusal Hukukların Karşılıklı Konumu

Avrupa Topluluğu Hukuku yalnızca bir uluslararası sözleşmeler kümesi ya da üye ülkelerin ulusal hukuklarının bir eklentisi olarak nitelendirilemez. Tam tersine, topluluğu kurmakla üye ülkeler yasama egemenliklerini sınırlandırmışlar ve hem kendilerini hem de vatandaşlarını bağlayan kendi kendine yeterli bir hukuk düzeni yaratmışlardır (1). Topluluk hukuku kendi kendine yeterli olmakla birlikte, onu ulusal hukuk düzenlerinin dışında yer alan ayrı bir sistem olarak da algılamak doğru değildir. Gerçekten gerek ulusal hukuklar gerek Topluluk Hukuku hem üye ülkenin hem de topluluğun vatandaşı olan aynı kişilere uygulanmaktadır. Topluluk Hukukunun etkinliği üye ülkelerin hukuk düzenlerinin ayrılmaz bir parçası kimliğine kavuşmasına bağlıdır. Bu nedenle, topluluğun hukuksal düzeniyle üye devletlerin hukuksal düzenleri iç içe olup birbirlerine bağımlıdır.

Bu hukuk düzenleri karşılıklı olarak birbirlerini tamamlamakta ve birbirlerine yardımcı olmaktadır. Topluluk Hukuku tek başına Avrupa Topluluklarının kuruluş amaçlarını gerçekleştirmeye yeterli olmayıp, ulusal hukukların alt yapısına ihtiyaç duymaktadır. Topluluğu kuran sözleşmelerin ve topluluk organlarının sözleşmelerin verdiği yetkiye dayanarak yürürlüğe koydukları hukuksal kuralların etkinliği onların ulusal hukuk düzenlerine aşılınmış bulunmalarına bağlıdır.

Bu açıklamalara göre, Topluluk Hukukuyla üye devletlerin ulusal hukukları arasında karşılıklı uyum ve işbirliği söz konusudur. Üye devletlerin Topluluk Hukukuna «yabancı» ya da «dış» bir hukuk kaynağı olarak yaklaşmamaları gerekir. Topluluk Hukuku, ulusal hukukların

(*) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) European Documentation. The ABC of Community Law, 2. Baskı, Luxembourg, 1986, s. 43.

bütünleyici bir parçası olup, topluluk hukuk düzeniyle üye devletlerin ulusal hukuklarının bütünleşmesi, topluluğun başta gelen amaçlarından biridir.

Topluluk Hukukuyla üye devletlerin ulusal hukukları arasındaki uyum ve bütünleşme asıl olmakla birlikte, Topluluk Hukukuyla üye devletlerin ulusal hukuku arasında bir çelişki bulunabilir. Topluluk Hukukunun bir kuralının topluluğun bir vatandaşına doğrudan doğruya tanıdığı haklar ya da yüklediği ödevler, ulusal bir hukuk düzeninin kuralına aykırıysa, bu tür bir çelişki ortaya çıkar. Bu çelişkinin nasıl giderileceği, birbirine aykırı Topluluk Hukukuyla ulusal hukuk kuralından hangisine öncelik verileceği, topluluğu kuran sözleşmelerde açıkça çözüme bağlanmış bir sorun değildir. Bu sorun Avrupa Topluluğu Adalet Divanının içtihadıyla oluşan iki temel ilkeyle çözüme kavuşturulmuş bulunmaktadır. Bu iki içtihat ilke, Topluluk Hukukunun doğrudan uygulanabilirliği ilkesiyle Topluluk Hukukunun ulusal hukuka üstünlüğü ilkesidir (2).

II — Topluluk Hukukunun Doğrudan Uygulanabilirliği

Topluluk Hukuku topluluk kurumlarından ve üye devletlerden başka, topluluğun vatandaşlarına doğrudan doğruya haklar tanıyabilir mi ve ödevler yükleyebilir mi? Avrupa Topluluğu Adalet Divanı, 5.2.1963 tarihli ünlü «Van Gend en Loos» kararında, Topluluk Hukukunun doğrudan doğruya uygulanabilirliği ilkesini dile getirmiştir (3). Bu kararında, Adalet Divanı, Topluluk Hukukunun üye ülke vatandaşlarına doğrudan doğruya etkili sonuçlar doğurduğunu ve her ilgili kimsenin bu sonuçları vatandaşı olduğu devlete karşı ulusal yargı yerleri önünde ileri sürmeye yetkili olduğunu kabul etmiştir. Bu karar başlıca şu gerçeklere dayanmaktadır : Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran sözleşmenin amacı, topluluk vatandaşlarını doğrudan doğruya ilgilendiren bir ortak pazar kurmaktır; bu nedenle bu sözleşme yalnız taraf devletlere karşılıklı ödevler yüklemekle yetinmemekte, üye devlet vatandaşlarını da hedef tutmaktadır. Üye devletler Topluluğu katılmakla, belirli konularda egemenliklerini sınırlamış bulunmakta ve Topluluk Hukukuna vatandaşları tarafından ulusal yargı yerleri önünde ileri sürülebilecek bir etkinlik tanımış olmaktadır. Bir diğer deyişle, Adalet

(2) The ABC of Community Law, s. 44/45.

(3) Boulouis/Chevallier, Grands Arrêts de la Cour de Justice des Communautés-tome 1.4. bası, Paris 1987, s. 162 v.d.

Divanına göre, topluluğun kuruluş sözleşmesi «devletlerin ve hükümetlerin ötesinde topluluk vatandaşlarına seslenmektedir» (4).

Adalet Divanı 5.2.1963 tarihli kararındaki görüşünü, 15.7.1964 tarihli Costa c. ENEL kararıyla tamamlamış ve genişletmiştir (4a). Bu karara göre, **Topluluk Hukuku, kurucu sözleşmelerin yürürlüğe girmesiyle birlikte, üye ülkelerin hukuksal düzenlerine aşılmalı olup, bunlarla bütünleşmiştir. İşte bu nedenle Topluluk Hukuku üye devletlerin yargı yerleri için doğrudan doğruya bağlayıcı olmaktadır.**

Adalet Divanı 9.3.1978 tarihli **Simmenthal** kararında (4b), Topluluk Hukukunun doğrudan uygulanabilirliğini aşağıdaki sözlerle vurgulamıştır :

«Topluluk Hukukunun doğrudan uygulanabilirliğinin anlamı, bu hukukun kurallarının bütün üye devletlerde eşdüzen olarak bütün sonuçlarıyla birlikte etkili olması ve bu etkinin yürürlüğe girme tarihinden başlayarak, yürürlük süresi boyunca devam etmesidir.

Bu kurallar, gerek üye devletler gerek Topluluk Hukukunun kapsamındaki hukuksal ilişkilere taraf olanlar için doğrudan doğruya hak ve yükümlerin kaynağıdır.

Topluluk Hukuku kurallarının doğrudan etkinliği, bu Hukukun vatandaşlara tanıdığı hakları korumakla görevli olan üye ülkelerin bütün yargı yerlerini kapsar».

Topluluk Hukukunun hangi kuralları doğrudan doğruya uygulanabilir? Adalet Divanı çeşitli içtihatlarıyla bu soruyu da yanıtlamıştır (5).

1. Kurucu sözleşmelerin şarta bağlı olmayan, yürütülmeleri üye devletlerin ya da Topluluk organlarının başkaca bir faaliyetini gerekli kılmayan, kendi kendine yeterli ve uygulamaya elverişli olacak ölçüde somutlaşmış bulunan kuralları doğrudan doğruya uygulanabilmektedir. Buna karşılık, topluluk ile üyelerinin arasındaki ilişkilerin öte-

(4) Karş. Boulouis/Chevallier, a.g.e., s. 164; Louis, L'ordre juridique communautaire, 3. bası, Paris 1986, s. 93/96.

(4a) Boulouis/Chevallier, a.g.e., s. 165/168.

(4b) Cour de Justice des Communautés Européennes. Répertoire de Jurisprudence de Droit Communautaire, Série A, 3.1.1.

(5) Boulouis/Chevallier, a.g.e., s. 165/168; PAZARCI, Topluluk Hukukunun üye devletler hukukları ile ilişkisi, Avrupa Topluluğu Hukuku Sempozyumu, Danıştay Yayını, Ankara 1989, s. 90 v.d.

sine taşmayan, üye devletlere belirli bir takdir hakkı tanıyan ya da üye devletlerin ya da topluluk organlarının belirli bir süreci harekete geçirmelerine bağlı olarak etkinlik kazanabilecek olan kurallar doğrudan doğruya uygulanamazlar.

2. Topluğun tüzükleri Avrupa Ekonomik Topluluğu Sözleşmesinin 189. maddesi uyarınca doğrudan doğruya uygulanabilmektedir.

3. Yönergeler, üye devletlerin birine, birkaçına ya da tümüne, elde edilecek sonuç belirtilerek, yöneltilir; şekil ve araçların seçimini üye devletlerin makamlarına bırakırlar. Kural olarak, vatandaşlar ancak gerekli ulusal düzenlemelerin yönergeye uygun olarak gerçekleştirilmesinden sonra, haklar elde ederler ve yüküm altına girerler. Ne var ki, Adalet Divanının içtihadına göre, yönergenin öngördüğü zaman sınırı aşıldığında, üye devlete alınacak tedbirin sonuçları konusunda takdir hakkı bırakmayacak ölçüde kesin ve koşulsuz bir yönerge de doğrudan uygulama gücü kazanabilir (6). Örneğin bir verginin belirli bir süre içinde kaldırılmasını öngören bir yönergeye dayanarak, bu konuda verilen sürenin sonunda, vatandaş vergiyi ödemekten kaçınılabilir (7).

4. Adalet Divanı, Topluğun yaptığı uluslararası sözleşmelerin de doğrudan uygulanabilir olduğunu kabul etmiştir (7a).

III — Topluluk Hukukunun Üstünlüğü

Topluluk Hukukunun bir kuralı topluluk vatandaşlarına doğrudan doğruya haklar tanırsa ve yükümler yüklerse ve de ulusal hukukun kurallarıyla çatışmaktaysa, bu sorun nasıl çözülecektir? Topluğun kurucu sözleşmelerinde bu soruya yanıt yoktur. Adalet Divanı, 15.7.1964 tarihli ünlü *Costa c. ENEL* kararında bu soruya yanıt getirmiş, Topluluk Hukukunun ulusal hukuk üzerindeki üstünlüğünü vurgulamıştır. Bu karara göre, Avrupa Ekonomik Topluluğu, diğer uluslararası sözleşmelerden farklı olarak, üye devletlerin ulusal hukuklarına aşılana, onlarla bütünleşen kendine özgü bir hukuk düzeni yaratmıştır. Gerçekten bu sözleşme süreyle sınırlanmamış, belirli yetkilere, tüzel ki-

(6) Avrupa Topluluğu Adalet Divanı, 17.12.1970, ste S.A.C.E. c. İtalya Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı; *Boulouis/Chevallier*, a.g.e., s. 47 v.d.; ayrıca bak. *Louis*, a.g.e., s. 106 v.d. ve orada anılan kararlar; *PAZARCI*, a.g.m., s. 92.

(7) Bak. dipnotu 6'da anılan karar.

(7a) *Louis*, a.g.e., s. 112 v.d.; *PAZARCI*, a.g.m., s. 93/94.

şiliğe ve hukuksal ehliyete sahip ve belirli egemenlik yetkileri kendisine devredilmiş bulunan bir topluluk kurmuştur. Kaynağını topluluktan alan kuralların ulusal hukuklarla bütünleşmesinin doğal sonucu, üye devletlerin karşılıklılık esasına göre kabul ettikleri bir hukuk düzenine karşı, aksi yöndeki bir ulusal hukuk kuralını ileri sürmemeleridir. Gerçekten Topluluk Hukukunun uygulanabilme gücü bir üye devletten diğerine, üye devletin ulusal hukukuna bağlı olarak değişmez. Aksi görüşün kabulü topluluğun amaçlarının gerçekleşmesini tehlikeye soktuğu gibi, topluluğu kuran sözleşmeyle üstlenilen yükümlerin kesin değil, şarta bağlı olduğu anlamına gelecektir; üye devletler sözleşmeyle üstlendikleri yükümlerden ulusal bir yasayla kaçınılabilselerdi, sözleşmenin bağlayıcılığı sözde kalmış olurdu. Bu nedenle, Topluluk Hukuku kurallarına karşı, bir iç hukuk kuralının ileri sürülmesi kabul edilemez. Üye ülkeler, kurucu sözleşmelerle belirlenen konularda yasama egemenliklerini topluluğun yararına sınırlandırmış bulunmaktadır (7b).

Adalet Divanı bundan sonraki çeşitli kararlarında Topluluk Hukukunun üstünlüğü ilkesini yinelemiş ve onun üye ülkelerin Anayasalarının üstünde olduğunu vurgulamıştır (8). Adalet Divanına göre, bir ülkenin Anayasası'nın tanıdığı temel haklara aykırılık iddiası Topluluk Hukukunun etkinliğini ortadan kaldıramaz. Bu temel hakların güvencesinin de Topluluk Hukukunda aranması gereklir.

Adalet Divanına Göre :

«Topluluk organlarının bir işleminin temel hakları zedeleyip zedelediği sorunu, ancak Topluluk Hukuku çerçevesinde değerlendirilebilir. Bir üye devletin yasalarına ya da Anayasası'na dayandırılacak değerlendirme ölçülerinin kabulü, Topluluk Hukukunun maddesel birliğini ve etkinliğini zedeler ve bu nedenle ortak pazarın birliğini bozar ve bütünleşmesini tehlikeye sokar» (8a).

Adalet Divanı, kurucu sözleşmelerde yer almamış olmakla birlikte, Topluluk çerçevesinde, temel hakların korunması gerektiğini aşağıdaki şekilde vurgulamıştır :

(7b) Boulouis/Chevallier, a.g.e., s. 175 v.d.; Louis, a.g.e., s. 120 v.d.; PAZARCI, a.g.m., s. 94 v.d.; ayrıca bak. ÇAĞLAR, Anayasa Yargısı ve Normatif Devreler Karşılaştırmalı Analizi, Anayasa Yargısı 6, Ankara 1989, s. 121 v.d.

(8) Boulouis/Chevallier, a.g.e., s. 179/181; Louis, a.g.e., s. 123/124.

(8a) Avrupa Topluluğu Adalet Divanı, 13.12.1979, No. 44/79, Liselotte Hauer/Land Rheinland-Pfalz; Cour de Justice des Communautés Européennes, Répertoire de Jurisprudence de Droit Communautaire, Serie A, No. A-1.2.1.0.2.

«Temel haklar Adalet Divanının uygulanmasını sağlamakla ödevli olduğu hukukun genel ilkelerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Adalet Divanı temel hakları korurken, üye ülkelerin ortak anayasal geleneklerinden esinlenecektir. Üye ülkelerin anayasal Anayasalarının tanıdığı temel haklarla bağdaşmayan önlemler Toplulukta kabul edilemez. Temel hakların belirlenmesinde, üye ülkelerin katıldığı insan haklarını koruyan uluslararası sözleşmelerden de yararlanabilir (8b).

9.3.1978 tarihli «Simmenthal» kararında, Adalet Divanı, tam bir açıklıkla yetkisi çerçevesinde Topluluk Hukukunun kurallarını uygulamakla görevli olan ulusal hâkimin Topluluk Hukukunun kurallarına tam bir etkinlik tanımak ve gereğinde ulusal hukukun aksi yöndeki kuralını görevinden ötürü (re'sen) uygulamamak durumunda olduğunu, bunun için ulusal hukukun aksi yöndeki kuralının iç hukuk yöntemleriyle kaldırılmasını beklemesinin söz konusu olmadığını belirtmiştir (9). Hattâ, Adalet Divanına göre, ulusal bir kuralın Topluluk Hukukuna aykırılığı, o ulusal kurala dayalı olarak bir cezasal yaptırımın uygulanmasını da engeller (10). 9.3.1978 tarihli **Simmenthal** kararında, Adalet Divanı, Topluluk Hukukunun üstünlüğünü şu sözlerle vurgulamaktadır (10a) :

«Topluluk Hukukunun üstünlüğü ilkesi uyarınca, kurucu sözleşmenin hükümleri ve Topluluk organlarının doğrudan uygulanabilir işlemleri, üye devletlerin ulusal hukuklarının bu düzenlemelere aykırı hükümlerinin uygulanma gücünü kendiliğinden ortadan kaldırır ve her bir üye devletin ülkesinde uygulanacak hukuk düzeninin üstün sırada kuralları kimliğini kazanır. Bu nitelikleriyle, Topluluk Hukuku kurallarına aykırı olabilecek yasama işlemlerinin geçerliğini önler».

«Ulusal yargıç, Topluluk Hukukunu bütünüyle uygulamak, bu hukukun vatandaşlara tanıdığı hakları korumak, ulusal hukukun Topluluk Hukuku kuralından ister önce, ister sonra konulmuş bulunan aykırı hükümlerini uygulamamak ödevi altındadır».

Bununla birlikte hatırlatmak gerekir ki, Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Topluluk Hukuku kurallarını temel haklar açısından incelemeyi saklı tutmuş bulunmaktadır. İtalya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi de Topluluk Hukukunun İtalyan temel Anayasal

(8b) Dipnotu 8a'da anılan karar ve anılan eserde No. A-1.2.1.0.3.te anılan karar.

(9) Boulouis/Chevallier, a.g.e., s. 181.

(10) Boulouis/Chevallier, a.g.e., s. 181; ayrıca bak. ÇAĞLAR, a.g.m., s. 125/127.

(10a) Dipnotu 4b'de anılan karar.

düzeniyle ve temel haklarla uygunluğunu sağlamak yetkisini saklı tutmuş bulunmaktadır (11). Görülüyor ki, bu iki Anayasa Mahkemesi, Adalet Divanından farklı olarak, Topluluk Hukukuna, temel hakları koruyan anayasal normlar karşısında kesin ve şartsız bir üstünlük tanımamışlardır (12).

Buraya kadar olan açıklamalarımızı şu yolda özetleyebiliriz. Avrupa Topluluğunun özgün niteliği, onu önceki uluslararası topluluklardan ayırıcı özelliği hukuk tarafından yaratılmış olması, bir hukuk kaynağı olması ve bir hukuk düzeni oluşturmasıdır. Hukuk, yüzyıllardan beri kan ve silâhın başaramadığını gerçekleştirmiştir. Avrupa Topluluğu, özgürlük ve eşitlik gibi temel değerlere dayanmaktadır. Bu değerler hukuk düzeni tarafından korunmakta ve somutlaştırılmaktadır. Adalet Divanı, topluluğun hukuk düzeninin dayandığı iki temel direği içtihat yoluyla yaratmıştır. Bu iki temel direk, Topluluk Hukukunun doğrudan uygulanabilirliği ve Topluluk Hukukunun üstünlüğüdür. Avrupa Topluluğuna uluslarüstü kimliğini veren ve onu sürekli bir bütünleşmeye yönlendiren, içtihadın yarattığı ve yaşattığı bu ilkelerdir.

IV. Avrupa Hukukunun doğrudan uygulanabilirliği ve üstünlüğü ilkesinin 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası karşısındaki konumu.

Topluluk Hukukunun doğrudan uygulanabilirliği ve ulusal hukuklara üstünlüğü üye devletlerin bir çoğunun anayasal hükümleri ile de teyit edilmektedir (13).

1987 yılında Türkiye Avrupa Topluluğuna tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Acaba 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası doğrudan uygulanabilir üstün bir hukuk düzeninin kaynağı olan bir topluluğa üye olunmasına elverişli midir? Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın anlatımıyla, «belli alanlarda üye devletlerin egemenliğini sınırlayan» bir topluluğa üye olmak 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile bağdaşabilir mi? Topluluğa üye olmak için Anayasa'da değişiklik yapmak gerekir mi?

Konuyu Adalet Dergisinde yayınlanan bir makalesinde inceleyen Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdür Yardımcısı N. Yüksel TALAY-

(11) KOVAR, Rapports entre le droit communautaire et les droits nationaux, Commission des Communautés Européennes'in yayınladığı «Trente Ans de Droit Communautaire, Luxembourg 1981, de, s. 127/128.; Louis, a.g.e., s. 126/128.

(12) KOVAR, a.g.m., s. 136/137.

(13) PAZARCI, a.g.m., s. 95/96.

MAN, yürürlükteki Anayasa'mızın uluslararası kuruluşlara egemenlik hakkının kısmen dahi devredilmesine izin vermediğini, Avrupa Topluluğu Hukukunun uluslarüstü niteliği karşısında, Anayasa'nın ilgili hükümlerinde değişiklik yapılması gerektiğini savunmaktadır (14). Sayın TALAYMAN, egemenliği düzenleyen Anayasa'nın 6. maddesine «Milletlerüstü yetkileri bulunan kuruluşlara üyeliği öngören andlaşma hükümleri saklıdır» şeklinde bir fıkranın eklenmesini ve milletlerarası andlaşmaları uygun bulmayı düzenleyen 90. maddenin son fıkrasının birinci cümlesinin ise «usulüne göre yürürlüğe konulmuş olan milletlerarası andlaşmalar kanunlara üstündür» şeklinde değiştirilmesini önermektedir (15).

İlkin belirtmek gerekir ki, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı tasarıda, egemenliği düzenleyen 5. maddenin son fıkrası olarak şu hüküm yer almaktaydı (16) :

«Milletlerarası yetkileri bulunan kuruluşlara üyeliği öngören andlaşmalar hükümleri saklıdır»

Bu fıkranın gerekçesi aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (17) :

«....Milletler, özellikle hür milletler, kendi iradeleriyle uluslararası topluluklar meydana getirmektedirler. Bu topluluklarda müşterek kararlar alınması gerekmektedir. Bunun açık örnekleri Birleşmiş Milletler, Avrupa Milletler Topluluğu ve NATO gibi kuruluşlardır. Bu örgütlerin yetkili organlarının aldıkları kararlar, elbette Türk Hukukunun müsaade ettiği ölçüde Türkiye'de uygulanacaktır.

Maddenin son fıkrası bu ihtiyacı karşılamaktadır».

Danışma Meclisi'ndeki görüşmeler sırasında, uluslararası kuruluşlara katılmamızı ve devletin bazı yetkilerini bu kuruluşlara devretmesini öngören andlaşmaların, devletin siyasal bağımsızlığını zedelediği, bu tür andlaşmaların Devletler Hukukunun öngördüğü karşılıklı yetki sınırlamalarını içerdiği, bu türden kuruluşlara girme için bu hükme gerek bulunmadığı, hükmün yanlış anlamalara neden olacağı ileri sürülerek, metinden çıkarılması önerilmiştir (17). Uzun tar-

[14] TALAYMAN, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, Milletlerarası Andlaşmalara Bakış Açısı ve Avrupa Toplulukları Hukukunun Anayasamız Çerçevesinde Ülkemizde Uygulanabilme İmkânı, Adalet Dergisi, Sayı 1989/2'nin eki, s. 60/61.

[15] TALAYMAN, a.g.m., s. 61/62.

[16] Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, B : 129, 18.8.1982, O : 3, s. 47/48.

[17] Bak. Hamza EROĞLU'nun ve A. Asım İĞNEÇİLER'in konuşmaları (Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, B : 129, 18.8.1982, O : 3, s. 55/57).

tışmalar sonucunda, milletlerarası andlaşmaların hükümlerini saklı tutan 5. maddenin son fıkrası tasarıdan çıkarılmıştır (18).

Burada akla gelen soru şudur : Acaba Anayasa Tasarısının 5. maddesinin son fıkrasının çıkarılmış olması, doğrudan uygulanabilir uluslarüstü bir hukukun kaynağı olan bir topluluğa girmemizi Anayasamızla bağdaşmaz duruma getirmiş midir? Bir diğer deyişle, Avrupa Topluluk Hukukunun üstünlüğü nedeniyle, Avrupa Topluluğuna girebilmek için Anayasa'da bu yönde değişiklik yapmak gerekir mi? Bu sorunun milletlerarası andlaşmalara uygun bulunması sürecini düzenleyen, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmaları kanun hükmünde sayan ve bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağını belirten Anayasa'nın 90. maddesine dayalı olarak çözülemeyeceği inancındayız. Çünkü Anayasa'nın 90. maddesinin Anayasa'ya aykırı andlaşmaların Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması yoluyla hukuk düzenimizden çıkarılması yolunu kapatması, Anayasa'ya aykırı andlaşmaların yapılabileceği anlamına gelmez. Anayasa hükümlerinin yasama, yürütme ve yargı organlarını bağladığını belirten Anayasa'nın 11. maddesi, Anayasa'ya aykırı andlaşmaların yetkili organlarca onaylanmaması ve yürürlüğe konulmaması ödevini yükler. Bu nedenle, andlaşmalara karşı Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmaması, Anayasa'ya aykırı andlaşmaların yürürlüğe konulmasına olanak tanıyan bir kural olarak değerlendirilemez.

Kanımıza göre, uluslararası yakınlaşma, bütünleşme ve işbirliği çerçevesinde, karşılıklı olarak egemenliğin sınırlandırılmasını öngören, eşitlik ve karşılıklılık ilkesine uygun biçimde uluslarüstü hukuk kaynağı olan bir andlaşmayı kabul etmemiz ve dolayısıyla uluslarüstü hukuk kaynağı olan Avrupa Topluluğuna üye olmamız bugün yürürlükte Anayasamızla bağdaşır ve Anayasa'ya aykırılık oluşturmaz. Bu düşüncemizin temeli Anayasa'mızın güttüğü ana ereklere dayanır. Anayasa'nın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten ve Anayasa metnine dahil olan (Anayasa 176,1) Başlangıç kısmında, Türkiye Cumhuriyeti'nin dünya milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olduğu, çağdaş medeniyet düzenine ulaşma azmini taşıdığı, «Yurtta sulh, cihanda sulh arzu ve inancı içinde» bulunduğu vurgulanmıştır. Bu amaçlara ulaşmak için, eşitlik, karşılıklılık ve ulusal onurun korunması ilkelerine uygun biçimde, uluslararası alanda egemenliğin onurlandırılması, bu amaçlara hizmet eden uluslarüstü bir hukukun kabul edilme-

(18) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, B : 130, 19.8.1982, O : 2, s. 119.

si, organları bu uluslarüstü hukuku yaratmakla görevlendirilmiş bir topluluğa üye olunması, anılan anayasal ereklerle uyumludur. Bu nedenle sürekli bir barışın sağlanması, birlik, eşitlik, özgürlük, dayanışma, ekonomik ve sosyal güvenlik temel değerlerine (19) dayalı olan ve bu temel değerleri gerçekleştirmek için kurulan Avrupa Topluluğuna üye olabilmemiz için Anayasa'mızda değişiklik yapılmasının zorunlu olmadığını düşünmekteyiz.

(19) Bak. İSKİT, Avrupa Topluluğunun Siyasal ve Hukuki Temelleri ve Bugünkü Dünyaya Düzenindeki Yeri, Avrupa Topluluğu Hukuku Sempozyumu, Danıştay 1989, s. 28/30.